

-CEO-
CENTRUM EDUKACJI
OBYWATELSKIEJ

Dobre praktyki antydiskryminacyjne

nauczycieli i nauczycielek współpracujących
z Centrum Edukacji Obywatelskiej

Redakcja i korekta: Małgorzata Leszko
oraz Maja Dobiasz-Krysiak,
Malina Baranowska-Janusz

Skład: Żaneta Strawiak-Pulkowska

Publikacja powstała w ramach programu Centrum Edukacji
Obywatelskiej „Leaders of tolerance”.

Projekt „Leaders of tolerance” realizowany jest przy wsparciu
Ambasady USA w Polsce

The project is supported by the US Embassy in Poland

This publication was funded by a grant from the United
States Department of State. The opinions, findings and
conclusions stated herein are those of the authors and
do not necessarily reflect those of the United States
Department of State.

Wydawca: Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej
ul. Noakowskiego 10, 00-666 Warszawa
tel. (+48) 22 875 85 40
www.ceo.org.pl

Warszawa 2017
ISBN: 978-83-65457-66-0

Publikacja dostępna na licencji CC BY-NC-SA. Prawa do tek-
stów zamieszczonych w publikacji posiada Centrum Edukacji
Obywatelskiej. Licencja nie obejmuje materiałów graficznych.

Spis treści

5

Wstęp

Monika Bajstok
Ewelina Postaremczak

6

Każdy Polak duży, mały dba o język swój wspaniały

Magdalena Ciążyńska

7

Mamo, tato, jestem lesbijką

Olga Gronowska-Pszczółka
Piotr Ulatowski

8

Ulice tolerancji: spacer z Korczakiem po Warszawie

Wioletta Książek

9

Zmiennicy

Jolanta Jedlińska

10

Inni, a jednak tacy sami

Jakub Niewiński

11

Młodzi (i) seniorzy w działaniu, czyli aktywna pamięć jutra

12

Renata Sidoruk-Sołoducho

Baśnie 1001 Twarzy

Milena Rosolska

14

Podaj dalej

Justyna Skutnik

15

Tolerancja podstawą dobrego społeczeństwa

Małgorzata Sokół

16

Różnorodność jest ciekawa

Sandra Walecka

17

Tolerancja nie liczy lat

Elżbieta Wiecińska

18

Kobiety w mniejszościach narodowych i etnicznych

Karolina Żelazowska

20

#dodaj1, czyli dodaj dziecko do swojej rodziny

Wstęp

W Centrum Edukacji Obywatelskiej wspieramy nauczycieli i nauczycielki w realizacji projektów uczniowskich o tematyce równościowej, antydyskryminacyjnej, wielokulturowej i związanej z różnorodnością społeczną. Proponujemy im warsztaty z ekspertami i ekspertkami oraz nowatorskie metody pracy, które pomagają podejmować trudne tematy.

W naszych projektach nauczycielki i nauczyciele rozmawiają z uczniami i uczennicami o ważnych i nieoczywistych sprawach. O niepełnosprawności, starości, różnorodności kulturowej i religijnej. Poruszają kwestie związane z nierównościami społecznymi, rolą płci i orientacji seksualnej. Czasem są to głębokie, przemyślane projekty, czasem bardziej spontaniczne, lecz efektowne akcje czy interwencje społeczne. Wszystkie dzieją się w zwykłych szkołach w Polsce, jednak rzadko pokazywane są szerszej społeczności. W tej publikacji znajdziecie kilkanaście działań uczniowskich, które powstały we współpracujących z nami szkołach, pod okiem zaangażowanych nauczycieli i nauczycielek. Wszystkie uważamy za dobre praktyki – czasem jednak o szczególnej wartości projektu decyduje nie temat, a sposób działania, typ wrażliwości lub ogromne zaangażowanie. Poprosiliśmy szkolnych koordynatorów i koordynatorki, by opisali swoje projekty w kilku prostych krokach. Poznajcie je i inspirujcie się nimi w swojej pracy.

Każdy Polak duży, mały dba o język swój wspaniały

ORGANIZATORZY

Szkoła Podstawowa nr 2 w Mosinie wraz z wychowawczynią Ewelina Postaremczak oraz Szkoła Podstawowa w Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym im. Janusza Korczaka w Mosinie wraz z wychowawczynią Moniką Bajstok

DOBRA PRAKTYKA

Partnerstwo międzyszkolne, współpraca między uczniami z różnych typów szkół.

KRÓTKI OPIS

W projekcie wzięli udział uczniowie i uczennice klasy szóstej Szkoły Podstawowej nr 2 w Mosinie wraz z wychowawczynią Ewelina Postaremczak oraz uczniowie i uczennice klasy piątej Szkoły Podstawowej w Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym im. Janusza Korczaka w Mosinie wraz z wychowawczynią Moniką Bajstok. Celem działania była szeroko rozumiana integracja uczniów i uczennic obu szkół poprzez wspólny udział w programie *Trudny temat: weź to na warsztat*. Młodzież postanowiła zająć się trudnym zagadnieniem, jakim są wulgaryzmy pojawiające się na co dzień w rozmowach. Odpowiedzią na ten problem była kampania społeczna *Każdy Polak duży, mały dba o język swój wspaniały*.

CZEGO UCZNIOWIE I UCZENNICE NAUCZYLI SIĘ PODCZAS TEGO PROJEKTU? CO BYŁO DLA NICH NAJWAŻNIEJSZE?

Uczniowie i uczennice obu szkół nauczyli się trudnej sztuki współpracy i wspólnego podejmowania decyzji. Nie było to łatwe, zważywszy, że uczestnicy pochodzą z różnych szkół: typowej szkoły powszechnej oraz szkoły specjalnej. Podczas pierwszego spotkania uczestnicy i uczestniczki podchodzili do siebie bardzo nieufnie – zamknęli się w swoich grupach i nie chcieli ze sobą rozmawiać. Jednak z czasem przekonali się do siebie, zaczęli współdziałać, dążąc do realizacji zamierzonych celów. Cieszymy się, że nasi uczniowie i uczennice nauczyli się tolerancji i akceptacji. Mamy nadzieję, że działania podjęte w ramach projektu będą miały pozytywne skutki w przyszłości. Jeśli nasi podopieczni i podopieczne będą mieli w pamięci hasła, które sami wymyślili, i powstrzymają się przed wulgaryzmami, będzie to nasz wspólny sukces.

Szczególnie pozytywnym efektem projektu jest dalsza współpraca między klasami. Wzięliśmy udział we wspólnych warsztatach wyplatania z ratanu, zorganizowanych w Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym im. Janusza Korczaka w Mosinie.

OPIS DZIAŁAŃ

Krok 1. Warsztaty w Warszawie

Opiekunki projektu z obu szkół wzięły udział w warsztatach w Warszawie, podczas których poznały bliżej cele i założenia programu CEO.

Krok 2. Warsztaty z trenerkami

Trenerki z Fabryki Komunikacji Społecznej, Anna Iżyńska i Maria Zakrzewska, przeprowadziły warsztaty, które pomogły uczniom i uczennicom zrozumieć, czym jest kampania społeczna i jak ją dobrze zorganizować.

Krok 3. Przygotowania do kampanii

Przez kilka tygodni dzieci opracowywały hasła, które miały promować akcję, przygotowywały ulotki oraz transparenty. Projekty ulotek można było podziwiać na gazetce ściennej samorządu uczniowskiego.

Krok 4. Finał

Finał naszej kampanii społecznej odbył się 25 maja 2017 roku. Uczniowie i uczennice klas czwartych i piątych pod opieką opiekunek projektu wyruszyli ulicami Mosiny. Nieśli transparenty z hasłami: „Każdy Polak, duży, mały dba o język swój wspaniały”, „STOP wulgaryzmom”, „Dbamy o czystość języka”.

Ponadto każdy z uczniów miał w ręku ulotki, które wręczał napotkanym osobom. Dzieciakom sprawiło to dużo frajdy: urządzali zawody, komu uda się rozdać najwięcej materiałów. Nasze działania spotkały się z bardzo pozytywnym odbiorem, szczególnie pośród osób starszych. Wielu ludzi głośno wyrażało swoje poparcie, chwaliąc dzieci za pomysłowość i inicjatywę. Przemarsz zakończyliśmy w SOSW im. Janusza Korczaka w Mosinie. Tam nastąpiło podsumowanie projektu i słodka niespodzianka dla dzieci.

PARTNERZY

Centrum Edukacji Obywatelskiej
Fabryka Komunikacji Społecznej

LINKI DO MULTIMEDIÓW

<http://zsmosina.edu.pl/index.php/trudny-temat/>

<http://soswmosina.powiat.poznan.pl/projekt-trudny-temat-wez-to-na-warsztat-zakonczony/#more-3030>

<http://zsmosina.edu.pl/index.php/trudny-temat-wez-to-na-warsztat/>

https://www.facebook.com/pg/Zesp%C3%B3%C5%82-Szk%C3%B3%C5%82-w-Mosinie-135269153320660/photos/?tab=album&album_id=797765210404381

<https://trudnytemat.ceo.org.pl/content/mosina-0>

Mamo, tato, jestem lesbijką

ORGANIZATORZY

Uczniowie klas szóstych Gimnazjum w Zespole Szkół im. Anieli hr. Potulickiej w Wojnowie oraz Milena Koziół-Rosolska – nauczycielka

DOBRA PRAKTYKA

Wykorzystanie Teatru Forum do poruszenia trudnego dla uczniów i uczennic tematu. Aktywne włączenie publiczności w przedstawienie zwiększa zasięg działania i pozwala widzom włączyć się w rozmowę na trudny temat.

KRÓTKI OPIS

W projekcie uczestniczyło 18 uczniów trzeciej klasy gimnazjum. Grupa podjęła się udziału w projekcie, aby otworzyć się w relacjach z bliskimi oraz nabrać pewności siebie. Długo zastanawialiśmy się nad wyborem trudnego tematu. Ostatecznie wybraliśmy problem relacji z rodzicami oraz orientacji psychoseksualnej. Swoją projekt uczniowie zatytułowali *Mamo, tato, jestem lesbijką*, a działanie zrealizowali metodą Teatru Forum.

CZEGO UCZNIOWIE I UCZENNICE NAUCZYLI SIĘ PODCZAS TEGO PROJEKTU? CO BYŁO DLA NICH NAJWAŻNIEJSZE?

Projekt pozwolił uczniom przełamać w sobie barierę mówienia o rzeczach, które są dla nich trudne. Jednocześnie grupa nauczyła się nie krytykować i być otwarta na problemy innych. Sama forma projektu dała szansę wyrażania się osobom, które do tej pory były raczej wycofane. Pozwoliła im otworzyć się i podjąć z rówieśnikami dialog o problemach, które ich otaczają. Forma teatralna sprawiła też, że młodzież odkryła w sobie talent aktorski.

OPIS DZIAŁAŃ KROK PO KROKU

Krok 1. Powstanie grupy i diagnoza

Na początku zrobiliśmy diagnozę trudnych tematów przez ankietę wśród uczniów. Z pomocą pedagoga pracowaliśmy nad wyborem tematu, który uczniowie chcieliby przedstawić swoim rówieśnikom. Po dyskusjach w grupach i na forum uczniowie doszli do wniosku, że największą problemem sprawia im swobodna i otwarta rozmowa z rodzicami na różne tematy. Dla nastolatków bardzo trudną rzeczą było mówienie rodzicom o emocjach i związkach i sympatiach. Pojawił się też problem innej niż heteroseksualna orientacji, który uczniowie zgodnie uznali za najtrudniejszy temat w rozmowach z dorosłymi.

Kolejnym zadaniem był wybór formy i sposobu przedstawienia trudnego tematu. Uczniowie zdecydowali się na metodę Teatru Forum, który jest interaktywną formą teatralną, pozwalającą wejść widzom na scenę i wcielić się w rolę głównego bohatera. Odbiorcami i odbiorczyniami spektaklu mieli być pozostali uczniowie szkoły. W oczekiwaniu na warsztaty, które miały lepiej zapoznać grupę z tą formą teatralną, uczniowie podczas godzin wychowawczych przygotowywali się, realizując proponowane przez CEO scenariusze zajęć.

Krok 2. Warsztaty z trenerami CEO – poznanie metody Teatru Forum

W marcu w szkole odbyły się warsztaty prowadzone przez Adama Gąseckiego, aktora i trenera z Fundacji Edukacji Kultury Drama Way. Przez cały dzień uczniowie ćwiczyli się w zadaniach aktorskich oraz starali się jak najlepiej poznać ramy Teatru Fo-

rum. Mimo że warsztaty były dość męczące, wszystkim dopisywał humor i byliśmy pełni zapału. Dzięki spotkaniu uczniowie nabrali pewności siebie i wpadli na nowe pomysły, które chcieliśmy wykorzystać w dalszym działaniu. Podczas warsztatów udało się dokładnie określić formę, jaką miał przyjąć przygotowywany spektakl. Otrzymał on tytuł *Mamo, tato, jestem lesbijką*.

Krok 3. Próby spektaklu i spotkania grupy

Prace nad spektaklem (scenariuszem i odegraniem scen) nie były łatwe. Forma Teatru Forum wymaga od realizatorów znajomości warsztatu aktorskiego, a uczniowie, którzy nie brali dotąd udziału w publicznych przedstawieniach, mieli z tym problem. Najtrudniejsze było jednak nawiązanie dobrego kontaktu z publicznością i improwizacja, bo to na tych dwóch elementach opiera się sukces Teatru Forum. Na szczęście uczennice i uczniowie, którzy wcielali się w rolę głównych bohaterów, dość dobrze radzili sobie z tym zadaniem.

Krok 4. Przedstawienie

Finałowe przedstawienie spektaklu *Mamo, tato, jestem lesbijką* odbyło się z udziałem gości – uczniów pierwszej klasy gimnazjum. Widzowie bardzo odpowiedzialnie podeszli do przedstawionego problemu i starali się znaleźć rozwiązanie dla głównej bohaterki skonfliktowanej z rodzicami. Uczennice i uczniowie byli zadowoleni z udziału w projekcie; pozwolił im się otworzyć i podjąć dialog ze swoimi rówieśnikami o problemach, które są dla nich ważne.

PARTNERZY

Centrum Edukacji Obywatelskiej
Fundacja Drama Way

LINKI DO MULTIMEDIÓW:

<http://www.wojnowo.edu.pl/index.php?preview=51&tag=>

<http://www.wojnowo.edu.pl/index.php?next=30&tag=>

<http://www.wojnowo.edu.pl/index.php?next=6&tag=>

Ulice tolerancji – spacer z Korczakiem po Warszawie

ORGANIZATORZY

Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy nr 4 i Prywatne Gimnazjum nr 22 Lauder-Morasha w Warszawie

DOBRA PRAKTYKA

Uczniowie z różnych środowisk wspólnie organizują wystawę własnych fotografii związanych z tematem tolerancji.

KRÓTKI OPIS

W projekcie wzięli udział chłopcy z Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego nr 4 w Warszawie (publicznej placówki resocjalizacyjnej dla chłopców niedostosowanych społecznie w normie intelektualnej) i uczniowie oraz uczennice Prywatnego Gimnazjum nr 22 Lauder-Morasha w Warszawie, będącego odpowiedzią na potrzeby odradzającej się społeczności żydowskiej w Polsce.

Projekt miał charakter międzyszkolny i zorganizowaliśmy go we współpracy ze środowiskiem lokalnym. Większość działań odbyła się poza budynkami szkół, w przestrzeni miasta, instytucjach kulturalnych, muzealnych i edukacyjnych. Nasze przedsięwzięcie zostało wyróżnione w ramach IV edycji konkursu *Nie wolno zostawić świata, jakim jest*, organizowanego przez Polskie Stowarzyszenie im. Janusza Korczaka.

Zaplanowaliśmy działania długofalowe, odwołujące się do różnorodnych metod i form pracy. Były to m.in. warsztaty muzealne, wykład akademicki, zajęcia o charakterze integracyjnym, lekcje w plenerze, wolontariat na rzecz żydowskiego cmentarza przy Okopowej, wolontariat na rzecz osób niepełnosprawnych intelektualnie, wizyta w miejscu pamięci Treblinka, wystawa fotografii, happening i spektakl kukielkowy dla przedszkolaków.

Zależało nam, aby projekt doprowadził do integracji uczniów, którzy pochodzą z bardzo różnych środowisk, wokół idei tolerancji. Chcieliśmy, żeby działania uwrażliwiły młodzież na potrzeby innych, oswoiły z odmiennym kontekstem kulturowym. Jednym z założeń projektu, wynikających ze wstępnej diagnozy, była praca nad wzajemnymi uprzedzeniami: wyobrażeniami uczniów na temat kultury żydowskiej oraz osób marginalizowanych i zagrożonych wykluczeniem społecznym (ze środowisk dysfunkcyjnych czy niepełnosprawnych). Naszym nadrzędnym celem było rozwijanie wrażliwości na potrzeby drugiego człowieka i uczenie pozytywnych wzorców postępowania.

Projekt miał nie tylko cele wychowawcze (choć te były najważniejsze): staraliśmy się też przybliżyć uczniom i uczennicom postać Janusza Korczaka poprzez konkretne teksty literackie, praktyczne działania lub miejsca i fakty związane z biografią Korczaka jako pedagoga, pisarza, lekarza, społecznika.

CZEGO UCZNIOWIE I UCZENNICE NAUCZYLI SIĘ PODCZAS TEGO PROJEKTU? CO BYŁO DLA NICH NAJWAŻNIEJSZE?

Korzystając z zapisków uczestników projektu i uwag gości zaproszonych na podsumowanie, uczniowie przeanalizowali swoje działania. Dostrzegliśmy następujące rezultaty projektu: integracja różnych środowisk, wzrost poziomu empatii,

uwrażliwienie na drugiego człowieka, nauka przez spotkanie z innym, poznanie założeń pedagogiki Korczaka, podniesienie poziomu wiedzy na temat historii Warszawy i biografii Janusza Korczaka. Dzięki działaniom wolontariackim uczniowie zyskali poczucie, że są potrzebni, wzrosła ich samoocena oraz poczucie sprawczości. Projekt uświadomił młodzieży potrzebę świadomego i odpowiedzialnego budowania otwartej, tolerancyjnej społeczności.

OPIS DZIAŁAŃ

Krok 1. Diagnoza

Przeprowadziliśmy diagnozę potrzeb, możliwości i oczekiwań uczestników projektu. Podzieliliśmy się też na grupy zadaniowe.

Krok 2. Poznajmy się

Spotykaliśmy się na zajęciach o charakterze integracyjnym, wzięliśmy udział w święcie Sukkot i warsztatach w Gimnazjum nr 22 Lauder-Morasha. Ponadto odbyło się wspólne śniadanie szabatowe. Ustaliliśmy zasady współpracy i przygotowaliśmy młodzież do prowadzenia dziennika uwag i spostrzeżeń, notowania ważnych terminów, zadań projektowych oraz sukcesów.

Krok 3. Działania

Przeprowadziliśmy następujące działania:

- udział w warsztatach w Muzeum Historii Żydów Polskich Polin oraz Korczakanum (dawna siedziba Domu Sierot),
- zwiedzanie cmentarza żydowskiego przy ul. Okopowej oraz praca wolontariacka na cmentarzu,
- sadzenie Lasu Dobrej Woli – wolontariat na rzecz osób niepełnosprawnych intelektualnie,
- udział w wykładzie dotyczącym pedagogiki Janusza Korczaka na Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie,
- warsztaty dotyczące obsługi programów komputerowych do obróbki zdjęć, plenery fotograficzne,
- przygotowanie spektaklu kukielkowego na podstawie Kajtusia Czarodzieja Janusza Korczaka i wystawienie przedstawienia w Przedszkolu nr 47 w Warszawie,
- wizyta w miejscu pamięci Treblinka.

Krok 4. Finał

Podsumowaniem całego projektu był wernisaż fotografii *Nasza ulica* połączony z happeningiem zorganizowanym w przestrzeni publicznej (z udziałem zaproszonych przez uczniów i uczennice gości). Wystawa to blisko czterdzieści zdjęć będących wyrazem artystycznej wizji autorów, czasem bardzo konkretnej, momentami zaś niezwykle metaforycznej i zaskakującej. Na fotografiach Warszawy, które miały przedstawiać sposób, w jaki uczestnicy rozumieją pojęcie tolerancji, można było dostrzec zarówno uporządkowaną przestrzeń miejską, kolorowych i uśmiechniętych ludzi, jak i feerię kolorów czy spójne obrazy detali miasta.

Zmiennicy

ORGANIZATORZY

Publiczne Gimnazjum w Tarnogrodzie

DOBRA PRAKTYKA

Zwrócenie uwagi na dyskryminację słowną, która wcześniej nie była w szkole rozpoznany problem.

KRÓTKI OPIS

Projekt zorganizowała grupa gimnazjalistów (dziesięcioro uczniów i uczennic w wieku 13–16 lat) pod opieką nauczycielki Wioletty Książek. Przeprowadziliśmy w szkole zajęcia antydyskryminacyjne zapobiegające mowie nienawiści i kształtujące akceptację różnorodności. Warsztaty miały pokazać, że różnorodność jest ciekawa i inspirująca: warto poznawać różne kultury i religie, bo wówczas stają się one nam bliższe i przyjazne. Tylko to, co nieznanne, budzi lęk.

W szkole tematyka związana z akceptacją i tolerancją jest podejmowana dość rzadko, gdyż uważa się, że nie ma problemu dyskryminacji. Warsztaty i zajęcia uświadomiły uczestnikom i uczestniczkom, że sytuacje takie zdarzają się dość często, jednak nie dostrzegamy ich lub nie chcemy ich widzieć. Staraliśmy się określić rodzaje dyskryminacji występujące w naszej szkole i szukać pomysłów, jak możemy jej przeciwdziałać. Zwróciliśmy uwagę na język młodzieży i dorosłych – pokazaliśmy, że często nasze słowa ranią innych, choć nie zdajemy sobie z tego sprawy.

CZEGO UCZNIOWIE I UCZENNICE NAUCZYLI SIĘ PODCZAS TEGO PROJEKTU? CO BYŁO DLA NICH NAJWAŻNIEJSZE?

Podczas projektu uczniowie i uczennice uświadomili sobie, czym jest dyskryminacja, której do tej pory nie rozpoznawali w swoich codziennych zachowaniach. Pracowaliśmy nad językiem równości i unikaniem mowy nienawiści. Dzięki warsztatom z wykorzystaniem Teatru Forum i gier symulacyjnych uczestnicy mogli wczuć się w sytuację osoby dyskryminowanej. Dla wielu z nich było to szokujące doświadczenie. Bardzo ciekawe okazały się zadania związane z wielokulturowością, poznawanie innych kultur poprzez udział w Wirtualnym Festiwalu Międzykulturowym oraz gry miejskie. Dzięki temu, że uczniowie nauczyli się wykonywać piosenki katolickie, prawosławne i żydowskie, dostrzegli piękno i różnorodność wielowyznaniowości.

OPIS DZIAŁAŃ KROK PO KROKU

Krok 1. Warsztaty dla młodzieży, happening i maraton

Gimnazjaliści i gimnazjalistki przeprowadzili zajęcia dla koleżanek i kolegów ze szkoły podstawowej. Poruszyli temat praw dziecka, zwłaszcza prawa do bezpieczeństwa. Dzieci poznały historie swoich rówieśników z różnych stron świata, zwłaszcza tych dotkniętych wojną, niedożywieniem, chorobami. W szkole zorganizowaliśmy Maraton Pisania Listów Amnesty International, aby uwrażliwić młodzież na przestrzeganie praw człowieka. Zorganizowaliśmy też happening angażujący kilku uczniów z każdej klasy. Przez dwie godziny lekcyjne i trzy przerwy uczniowie mieli zaklejone usta – w ten sposób chcieliśmy zwrócić uwagę na niesłyszalność głosu dzieci i młodzieży w debacie publicznej.

Krok 2. Debata oksfordzka

Zebraliśmy się na sali gimnastycznej, gdzie odbyła się debata oksfordzka między uczniami dwóch klas trzecich. Uczniowie rozważali, jak słowa w języku młodzieży są szczególnie istotne.

Dzięki debacie młodzież zrozumiała, że warto zastanawiać się nad tym, co mówimy, ponieważ słowa mają wielką moc, a mowa nienawiści jest też formą dyskryminacji.

Krok 3. Wielokulturowy Tarnogród

Grupa projektowa wzięła udział w Wirtualnym Festiwalu Międzykulturowym, podczas którego nagrała piosenkę *Tolerancja to gwarancja wolności*. Wzięła też udział w quizie na temat różnorodności. Podczas wizyty gości z programu Erasmus+ uczniowie i uczennice przeprowadzili grę miejską *Tarnogród – miasto trzech kultur*. W kościele parafialnym pw. Przemienienia Pańskiego zagraniczni rówieśnicy mieli za zadanie rozszyfrować kod oraz poukładać portrety papieży w kolejności chronologicznej. W cerkwi uczestnicy rozwiązyli zagadkę i poznali historię miejsca opowiedzianą przez księdza prawosławnego, zaś uczennica wykonała hymn ku czci Maryi w języku cerkiewnosłowiańskim. Kolejnym punktem trasy była synagoga, gdzie pani dyrektor opowiedziała o Żydach w Tarnogrodzie. Pobyt zakończył się odśpiewaniem piosenki w języku jidysz. Gra zakończyła się w pensjonacie „Nad złotą nitką”, w której uczestnicy rozpoznawali smaki potraw związanych z tematyką projektu.

Krok 4. Warsztaty z liderką CEO

Zaproszona przez CEO liderka Szkoły Tolerancji przeprowadziła warsztaty dla samorządu uczniowskiego i nauczycieli. Niezwykle inspirującymi formami pracy okazały się Teatr Obrazu i Teatr Forum. Uczniowie podzieleni na grupy przedstawiali sytuację osoby znajdującej się w opresji. W czasie drugiego odgrywania tej samej scenki widzowie mogli wejść w rolę wybranej postaci. Młodzież tak zaangażowała się w ćwiczenie, że zajęcia mogłyby trwać nawet do późnego wieczora. Uczniowie podzielili się swoimi doświadczeniami z pracy nad projektem podczas finału w Warszawie.

Inni, a jednak tacy sami

ORGANIZATORZY

Mieszkańcy Bursy Szkolnej w Białymstoku i koordynatorka działań, wychowawczyni Joanna Jedlińska

DOBRA PRAKTYKA

Poznanie świata osób głuchych i niewidomych oraz otwarcie się uczniów na inność.

KRÓTKI OPIS

Grupę projektową stanowili wychowankowie Bursy Szkolnej, czyli 17 uczniów białostockich szkół średnich różnego typu, w tym szkół integracyjnych. Współpracowaliśmy z członkami Podlaskiego Związku Niewidomych oraz Podlaskiego Związku Głuchych, którzy przybliżyli nam problemy osób z ich środowiska oraz przedstawili najważniejsze założenia swoich organizacji. Uczestnicy brali też udział w zajęciach warsztatowych: *ABC antydyskryminacji*, *Sytuacja osób niepełnosprawnych na rynku pracy, w edukacji, w społeczeństwie*, *Jak pięknie się różnić* (te ostatnie przeprowadziła Anna Janina Kloza, liderka CEO). Młodzież miała okazję poznać alfabet Braille'a, którym posługują się niewidomi, oraz język migowy, którego używają głusi.

Celem projektu było przede wszystkim skłonienie młodzieży do przełamania nieśmiałości oraz praca nad postrzeganiem inności (także własnej, związanej z poczuciem bycia „gorszym”). Chcieliśmy też poznać sytuację osób niepełnosprawnych i pokazać, że przysługują im takie same prawa jak wszystkim. Wszystkie działania w ramach projektu były ukierunkowane na kształtowanie postaw tolerancji i empatii oraz na integrację ze środowiskiem osób niepełnosprawnych.

CZEGO UCZNIOWIE I UCZENNICE NAUCZYLI SIĘ PODCZAS TEGO PROJEKTU? CO BYŁO DLA NICH NAJWAŻNIEJSZE?

Na zakończenie projektu uczestnicy wypełnili ankietę ewaluacyjną. Na pytanie, czego się nauczyli, większość odpowiedziała, że spotkania z osobami niewidomymi i głuchymi przyczyniły się do poszerzenia ich wiedzy na temat niepełnosprawności; uświadomiły im, iż mimo że często się różnimy, to tak naprawdę jesteśmy tacy sami, bo każdy z nas potrzebuje akceptacji i uznania. Podczas spotkań z osobami niepełnosprawnymi uczestnicy projektu mogli doświadczyć, jak wygląda życie osoby niepełnosprawnej (spróbować spaceru z białą laską). Mieli też okazję dowiedzieć się, jak pomóc osobie niewidomej i jak zachować się w towarzystwie osoby głuchej. Uczestniczki i uczestnicy projektu określili spotkania jako „ciekawe”, „pouczające”, „atrakcyjne”, „nietypowe”. W ich odczuciu udział w projekcie to ciekawe doświadczenie, które pozwoliło wynieść z tych spotkań więcej zrozumienia dla sytuacji osób niepełnosprawnych.

OPIS DZIAŁAŃ KROK PO KROKU

Krok 1. Pierwsze spotkanie

Pierwszym krokiem było spotkanie z młodzieżą chętną do udziału w projekcie. Omówiliśmy założenia i cele projektu, padły propozycje działań. Wkrótce spotkaliśmy się też z liderką CEO, Anną Janiną Klozą.

Krok 2. Warsztaty wprowadzające

Spotkaliśmy się na warsztatach *ABC antydyskryminacji*, które służyły wyjaśnieniu podstawowych pojęć związanych z równością, takich jak dyskryminacja, niepełnosprawność, tolerancja. Drugie

warsztaty dotyczyły już węższego, choć złożonego tematu, jakim jest sytuacja osób niepełnosprawnych na rynku pracy, w edukacji i w społeczeństwie.

Krok 3. Spotkania integracyjne

Kolejnym etapem projektu były spotkania integracyjne z członkami i członkiniami instytucji działających na rzecz osób niepełnosprawnych. Spotkaliśmy się z przedstawicielami Podlaskiego Oddziału Związku Niewidomych oraz Podlaskiego Związku Głuchych, którzy poprowadzili dla nas warsztaty. Podczas zajęć próbowaliśmy wczuć się w sytuację osób niepełnosprawnych, by lepiej zrozumieć ich położenie. Odwiedziła nas też mentorka, Anna Janina Kloza, która poprowadziła zajęcia warsztatowe *Jak pięknie się różnić*.

Krok 4. Podsumowanie

Na koniec projektu spotkaliśmy się w gronie uczestników i uczestniczek projektu, by przedstawić samodzielnie opracowane ulotki podsumowujące zdobytą wiedzę. Ulotki, które miały przekazać antydyskryminacyjny, rozdawaliśmy następnie mieszkańcom w przestrzeni publicznej, by zwiększyć oddziaływanie projektu.

PARTNERZY

Podlaski Związek Niewidomych
Podlaski Związek Głuchych

LINKI DO MULTIMEDIÓW

Relacje z naszych działań na blogu CEO:
<http://leadersoftolerance.blox.pl>

Młodzi (i) seniorzy w działaniu, czyli aktywna pamięć jutra

ORGANIZATORZY

Uczniowie i uczennice klasy interdyscyplinarnej „Hipolit” (druga klasa gimnazjum), Gimnazjum nr 1 im. Hipolita Cegielskiego w Murowanej Goślinie

KRÓTKI OPIS

W tym roku nasi uczniowie zaprosili goślińskie seniorki z Murowanej Gośliny, zrzeszone w Klubie „Zacisze”, do projektu obywatelskiego w ramach konkursu *Przetwarzanie w Sarajewie*, który organizowała wiedeńska CENTROPA przy wsparciu finansowym Unii Europejskiej oraz opiece Muzeum Żydowskiego Galicja w Krakowie. Zależało nam na tym, żeby wzmocnić dialog międzypokoleniowy oraz budować akceptację i zrozumienie dla każdego niezależnie od wieku. Celem naszych działań było oddanie głosu starszym i młodszym mieszkańcom oraz mieszkańcom gminy, by zgłaszali konkretne postulaty i pomysły na poprawę warunków życia. Chcieliśmy też pogłębić współpracę między młodzieżą i starszymi przedstawicielami lokalnej społeczności oraz rozwijać umiejętność wzajemnego uczenia się od siebie: młodszych od starszych oraz starszych od młodszych.

CZEGO UCZNIOWIE I UCZENNICE NAUCZYLI SIĘ PODCZAS TEGO PROJEKTU? CO BYŁO DLA NICH NAJWAŻNIEJSZE?

Udało nam się przezwyciężyć stereotypy dotyczące ludzi starszych jako osób zmęczonych życiem oraz ludzi młodych, którym się nic nie chce. Dzięki wspólnemu działaniu pokazaliśmy, że integracja i współpraca seniorów i senierek z juniorami i juniorkami są możliwe mimo różnicy wieku oraz innych wizji świata i życia. Mamy nadzieję, że dzięki naszemu projektowi społeczność lokalna Murowanej Gośliny stanie się bardziej otwarta i empatyczna, że ludzie zaczną się naprawdę szanować i podchodzić do siebie z życzliwością budującą zaufanie. Z pewnością projekt *Młodzi (i) seniorzy w działaniu* wzmocnił empatię oraz wzajemny szacunek wśród uczestników i uczestniczek.

OPIS DZIAŁAŃ KROK PO KROKU

Krok 1. Spotkanie w Muzeum Żydowskim Galicja

Nasz projekt jest przykładem tego, jak można uczyć się przez działanie – i to przez całe życie. Podczas działań wykorzystaliśmy metody aktywizujące i wzmacniające dialog między młodszymi i starszymi mieszkańcami Murowanej Gośliny oraz innych miejscowości gminnych. Ważnym elementem naszego projektu było spotkanie w Muzeum Żydowskim Galicja z panią Lidią Maksymowicz, która opowiedziała nam historię swojego dzieciństwa spędzonego w Auschwitzu.

Krok 2. Warsztaty

W trakcie warsztatów z seniorami pracowaliśmy głównie w małych grupach. Przy poznawaniu współczesności („aktywna”), przeszłości („pamięć”) oraz przyszłości („jutra”) towarzyszyło nam dziewięć pojęć, o których rozmawialiśmy, biorąc pod uwagę perspektywę ludzi młodszych i starszych. Były to: rodzina, dzieciństwo, wychowanie, przyjaźń, miłość, seksualność, praca, zainteresowania, pasje. Swoich historii słuchaliśmy podczas czterodniowego wyjazdu integracyjno-warsztatowego na Mazury – rozmawialiśmy, dyskutowaliśmy i poznawaliśmy się bliżej.

Pracowaliśmy w pięciu małych grupach międzypokoleniowych (w każdym zespole znalazły się dwie seniorki i dwoje lub troje gimnazjalistów). Codziennie zajmowaliśmy się jednym z naszych słów-kluczy, widzianym z perspektywy przeszłości, teraźniejszości i przyszłości. Rozpoczęliśmy od rodziny i dzieciństwa, potem przyglądaliśmy się przyjaźni i miłości, by na końcu zastanowić się nad naszymi pasjami i zainteresowaniami. Towarzyszyły nam warsztaty dotyczące tożsamości, współczesnych wyzwań w relacjach międzypokoleniowych oraz partycypacji obywatelskiej i profilaktyki antyalkoholowej.

Krok 3. Wizyta edukacyjna i ognisko integracyjne

Ważnym punktem programu była wizyta edukacyjna w Wilczym Szańcu oraz Świętej Lipce. Razem z seniorkami śpiewaliśmy także podczas ogniska integracyjnego z młodzieżą z Brandenburgii oraz Podlasia. Pobyt na Mazurach zakończyliśmy spływem kajakowym Krutynią w Mazurskim Parku Krajobrazowym.

Krok 4. Dalsze prace

Międzypokoleniowa grupa projektowa rozpoczęła także pracę nad stworzeniem przedstawicielstwa seniorów i senierek oraz juniorów i junierek w radzie miasta. Dzięki radzie młodzieżowo-senioralnej można będzie przedstawić urzędnikom i radnym wnioski wpływające z naszych działań. Wstępna nazwa tej grupy to Goślińska Rada Młodzieży i Seniorów/Senierek. Pracowaliśmy także nad powstaniem Goślińskiego Słownika Życia, czyli przedmiotu, który ułatwi życie ludziom starszym. Słownik będzie oklejony specjalnym logotypem opracowanym przez młodzież i seniorów oraz seniorki. Ten sam logotyp zostanie naklejony na lodówkę, w której umieszczony zostanie słownik. W środku słownika znajdą się dwa formularze do wypełnienia: pierwszy z najważniejszymi informacjami dotyczącymi aktualnego stanu zdrowia seniora lub seniorki, przeprowadzonych badań, zażywanych leków oraz chorób. Drugi formularz zawierał będzie najważniejsze informacje teleadresowe seniora lub seniorki: telefony do najbliższych, informację, kogo poinformować w razie hospitalizacji, co zrobić ze zwierzętami, komu oddać je pod opiekę.

PARTNERZY

Komitet Partnerski Ziemi Goślińskiej
Urząd Miasta i Gminy Murowana Goślina
Ośrodek Opieki Społecznej
Klub Seniora „Zacisze”
Żydowskie Muzeum Galicja
CENTROPA

LINKI DO MULTIMEDIÓW

<https://blogiceo.nq.pl/dlatolerancji/2017/06/28/dialog-miedzypokoleniowy-czyli-mlodzi-i-seniorzy-w-dzialaniu-jako-dobra-praktyka-edukacyjna/>

<http://www.murowana-goslina.pl/92,wydarzenia-2017?tresc=6083>

Baśnie 1001 Twarzy

NIE MUSIMY AKCEPTOWAĆ CUDZYCH PRZEKONAŃ ... ALE MUSIMY AKCEPTOWAĆ PRAWO INNYCH DO ICH POSIADANIA

Jodi Picoult, *Jesień cudów*

ORGANIZATORZY

Grupa Prusaki z Zespołu Szkół nr 77, XXXV Liceum Ogólnokształcącego im. Bolesława Prusa z Oddziałami Dwujęzycznymi w Warszawie wraz z nauczycielką Renatą Sidoruk-Sołoducho

DOBRA PRAKTYKA

Zorganizowanie wykładów i spotkań eksperckich w liceum, w którym uczniowie mieli wyraźną potrzebę poszerzenia wiedzy na temat kultury muzułmańskiej. Kampania społeczna przetrwała się w intelektualne wydarzenie edukacyjne, które było jednocześnie odpowiedzią na problem w szkole.

KRÓTKI OPIS

Baśnie 1001 Twarzy to projekt przeprowadzony przez uczniów drugiej klasy licealnej w ramach programu CEO *Nienawiść. Jestem przeciw!* Młodzież zorganizowała Tydzień Kultury Muzułmańskiej w Zespole Szkół nr 77 w Warszawie. Odbłyły się spotkania z ekspertami i ekspertkami (*Słowem o Iranie* oraz *Turcja, czyli pasaż między Wschodem a Zachodem*) i wykłady (*Wizerunek kobiety w islamie, Na Wschód, czyli do domu* oraz *O Faruq, poetce irańskiej*). Zorganizowaliśmy też warsztaty, które poprowadziła Kalina Czarnóg oraz Ali Siargedien z Fundacji Ocalenie; kiermasz ciast, loterię i pokaz filmu *Życie jest muzyką*, a także wystawę zdjęć *Iran, jakiego nie znacie*. Akcja objęła całą społeczność szkolną (około 550 osób) oraz fanów Facebooka. Strona internetowa kampanii (<https://www.facebook.com/talesof1001faces>) przedstawiała materiały źródłowe związane z tematem kampanii.

CZEGO UCZNIOWIE I UCZENNICE NAUCZYLI SIĘ PODCZAS TEGO PROJEKTU? CO BYŁO DLA NICH NAJWAŻNIEJSZE?

Młodzi ludzie stworzyli kampanię społeczną *Baśnie 1001 Twarzy*, która do dziś żyje w internecie. Chcieli pokazać bogactwo i różnorodność kultur w państwach muzułmańskiego kręgu kulturowego, by zwalczać w Polsce islamofobię. Wykorzystali więc filmy, artykuły i infografiki, zorganizowali spotkania i warsztaty. Naszemu działaniu towarzyszyło przekonanie, że uprzedzenia wynikają z niewiedzy i krzywdzących stereotypów; pokładaliśmy nadzieję w rzetelnej edukacji i otwartej rozmowie. Ważnym aspektem kampanii były również loteria i sprzedaż ciast połączone ze zbiórką pieniędzy na PCRF (Palestine Children's Relief Fund). Uczniowie nauczyli się, że aby odnieść sukces, potrzebna jest współpraca, dobra organizacja i oczywiście inicjatywa.

OPIS DZIAŁAŃ KROK PO KROKU

Krok 1. Powstanie grupy

Liderką napędzającą działania była jedna uczennica, Matylda. Początkowo do zespołu organizacyjnego zgłosiło się dwadzie-

ścioro uczniów. Jednak szkolenie online oraz stacjonarne spotkania organizowane przez Centrum Edukacji Obywatelskiej okazały się dla większości z nich za dużym wyzwaniem, dlatego w sumie grupę Prusaki tworzyło pięć osób.

Krok 2. Kurs internetowy i warsztaty

Na początku uczennice i uczniowie wraz z opiekunem szkolnym uczestniczyli w kursie internetowym w ramach programu *Nienawiść. Jestem przeciw* oraz w spotkaniu ze specjalistą z CEO w szkole. Kolejnym krokiem był udział grupy projektowej w międzynarodowych warsztatach zorganizowanych przez CEO w Warszawie. Po powrocie zaczęło się intensywne nawiązywanie kontaktów z instytucjami, które mogłyby wesprzeć nasz pomysł.

Krok 3. Praca nad kampanią

Pierwotnie kampania miała dotyczyć stereotypów, ale aktualne wydarzenia na świecie skłoniły nas do zorganizowania akcji poświęconej islamofobii wśród młodzieży licealnej. Głównym celem projektu było pokazanie piękna i złożoności kultury, sztuki oraz literatury muzułmańskiej, a więc także zachęcenie młodzieży do pokochania „inności”. Młodzi ludzie przygotowali plakaty i ulotki promujące Tydzień Kultury Muzułmańskiej (13-17 kwietnia 2015 r.). Dzięki loterii i kiermaszowi ciast uczniowie zbierali aż 838 zł na rzecz dzieci potrzebujących opieki medycznej w Palestynie.

Krok 4. Finał

Finał i podsumowanie odbyły się w naszej szkole podczas Tygodnia Kultury Muzułmańskiej. Zorganizowaliśmy spotkania z ekspertami (*Słowem o Iranie* oraz *Turcja, czyli pasaż między Wschodem a Zachodem*), wykłady (*Wizerunek kobiety w islamie, Na Wschód, czyli do domu* oraz *O Faruq, poetce irańskiej*) i warsztaty z Kaliną Czarnóg oraz Ali Siargedien z Fundacji Ocalenie. Przygotowaliśmy też kiermasz ciast i loterię, a także pokaz filmu *Życie jest muzyką* i wystawę zdjęć *Iran, jakiego nie znacie*.

Na koniec naszych działań otrzymaliśmy poniższy rysunek, który do tej pory wisi na ścianie w naszej szkole.

PARTNERZY

Studnia O, Feminoteka
Centrum Edukacji Obywatelskiej
Palestine Children's Relief Fund
Fundacja Ocalenie
Samorząd szkolny
Szkolny magazyn dziennikarski „Prus News”

LINKI DO MULTIMEDIÓW

Kampanię można było na bieżąco śledzić na [Facebooku](#), która nadal żyje, choć od zakończenia projektu minęło już kilka lat. Szkolny zespół dziennikarski „Prus News” nagrał również kilkunastominutowy [filmik](#) opisujący Tydzień Kultury Muzułmańskiej oraz opracował plakaty.

Podaj dalej

ORGANIZATORZY

Publiczna Szkoła Podstawowa nr 6 w Świebodzinie: wybrani uczniowie klas szóstych, członkowie grupy projektowej oraz Milena Koziół-Rosolska – nauczycielka języka polskiego

DOBRA PRAKTYKA

Zastosowanie metody edukacji filmowej, którą uczniowie z łatwością opanowują; mogą prowadzić zajęcia filmowe dla innych grup, stają się ambasadorami tematu.

KRÓTKI OPIS

Grupa projektowa składała się z 15 osób – przedstawicieli klas szóstych. Wspólnie prowadziliśmy projekt w ramach programu *Trudny temat: weź to na warsztat*. Uczyliśmy się rozmawiać o filmach według metody zaproponowanej przez trenerkę, Marzenę Kowalczyk. Celem spotkań było osiągnięcie jak najlepszej komunikacji w grupie, integracja, rozmowa na tematy poruszane w filmach, budowanie atmosfery wzajemnego szacunku i zaufania, autentyczne przeżywanie filmów i otwarcie się na ich szczery, wolny od stereotypów odbiór.

CZEGO UCZNIOWIE I UCZENNICE NAUCZYLI SIĘ PODCZAS TEGO PROJEKTU? CO BYŁO DLA NICH NAJWAŻNIEJSZE?

Sedno działania tkwiło w autentycznym przeżywaniu filmów, formułowaniu opinii, wniosków i zmianie sposobu myślenia na niektóre trudne tematy. Myślę, że były to też prawdziwe lekcje demokracji: każdy głos był brany pod uwagę i zachęcał do wzajemnego poznawania się i słuchania. Nie udało się to bez otwartości wszystkich członków grupy.

Dużym atutem było zbudowanie klimatu zaufania w grupie oraz otworzenie się na poglądy innych. Bardzo często uczestnicy byli zaskoczeni, że tyle osób podziela ich sposób myślenia na wybrany temat. Na początku uważali, że w swoich opiniach są odosobnieni. Drugą zaletą edukacji filmowej jest poczucie bezpieczeństwa, które wynika z możliwości rozmawiania o emocjach bez zbytniego odsłaniania się przed całą grupą. Uczniowie i uczennice mogli omawiać trudne emocje, odnosząc się do zachowania bohaterów. Reakcje i opinie były szczere, dojrzałe.

OPIS DZIAŁAŃ KROK PO KROKU

Krok 1. Powstanie grupy i diagnoza

Na początek zdiagnozowaliśmy, które tematy są trudne dla naszych uczniów: przeprowadziliśmy ankietę w klasach szóstych. Kiedy zidentyfikowaliśmy najbardziej palące zagadnienia, przystąpiliśmy do wyłonienia reprezentatywnej grupy uczniów, która chciałaby dokonać zmiany w szkole. 15 przedstawicieli i przedstawicielek klas szóstych miało zachęcać innych do dyskusji o filmach, poruszanych w nich problemach oraz postawach bohaterów; zadaniem tej grupy miało być też przeprowadzenie warsztatów filmowych w klasach, np. na lekcjach wychowawczych. Stąd nazwa grupy „Podaj dalej”.

Krok 2. Warsztaty z liderkami i liderami

Do naszej szkoły przyjechali trenerzy CEO, którzy pokazali nam metody pracy z filmami. W zajęciach wzięli udział wybrani przedstawiciele wszystkich klasy szóstych. Uczyliśmy się rozmawiać o filmach, wykorzystując metodę zaproponowaną przez trenerkę, Marzenę Kowalczyk. Z Fundacji Generator otrzymaliśmy filmy, z którymi mogliśmy pracować.

Krok 3. Cykliczne spotkania grupy

Zajęcia te odbywały się najpierw w kameralnym gronie, a następnie w klasach (maksymalnie 25-osobowych). Podczas spotkań oglądaliśmy filmy, które poruszały problemy zgłaszane przez uczniów w ankietach (hejt, odrzucenie, strata bliskiej osoby, przemoc fizyczna, niepełnosprawność, wybór drogi życiowej, marzenia, tolerancja i prawo do odmierności), oraz rozmawialiśmy o nich, wykorzystując poznaną metodę. Z czasem dodawaliśmy też inne filmy ponad te zaproponowane przez ekspertów, m.in. *Mary and Max* Adama Elliota czy *Stowarzyszenie Umarłych Poetów* Petra Weira. Filmy analizowaliśmy, biorąc pod uwagę następujące pytania:

1. Trzy poziomy oddziaływania filmów: myśli – emocje – działania

2. Rozmowa o filmach:

- Co czułam/czułem?
- Co się wydarzyło?
- Jak zachowali się bohaterowie filmu, kiedy znaleźli się w trudnej sytuacji?
- Jakie są moje doświadczenia w podobnych sytuacjach?
- Czego nauczył nas ten film?
- Jak zapobiegać takim sytuacjom? Jak można się zachować, kiedy znajdziemy się w podobnych okolicznościach?

Rozmowy warto prowadzić w małych grupach, a przez rozpoczęciem ćwiczenia dobrze jest przyjąć zasady, które pomogą otwarcie i szczerze dzielić się wrażeniami i pomysłami. Przykładowe zasady: każdy głos jest ważny, żaden nie jest odrzucany, wnioski i przemyślenia zapisujemy na płachcie papieru.

Krok 4. Warsztaty prowadzone przez uczniów i uczennice

Po tym okresie przygotowawczym przedstawiciele każdej klasy przeprowadzili podobne warsztaty w swoich klasach (np. na lekcjach wychowawczych).

Krok 5. Dzielenie się wnioskami

Po samodzielnym prowadzeniu warsztatów przez uczniów i uczennice spotkaliśmy się, żeby poddać to doświadczenie autorefleksji. Zadawaliśmy sobie pytania: co się udało? co było najtrudniejsze podczas moderowania dyskusji? co można byłoby ulepszyć? Dzieliлись się doświadczeniami i udzielaliśmy sobie wsparcia w grupie. Pojawiły się też propozycje nowych filmów i tematów do dyskusji.

Krok 6. Podsumowanie projektu

Przeprowadziliśmy wśród uczestników ankietę, zrobiliśmy ewaluację działań, i podsumowaliśmy cały projekt: co dał nam udział w warsztatach, czego się dowiedzieliśmy, co zrozumieliśmy, co było trudne. Napisaliśmy też sprawozdanie z działania.

Krok 7. Prezentacja plakatu

Na koniec stworzyliśmy plakat, który przedstawiał nasze refleksje i wrażenia z projektu.

PARTNERZY:

Centrum Edukacji Obywatelskiej
Fundacja Generator

LINKI DO MULTIMEDIÓW:

<http://projekcje.edu.pl/filmowe-lekcje-wychowawcze>

Tolerancja podstawą dobrego społeczeństwa

ORGANIZATORZY

Zespół Szkół Ogólnokształcących i Zawodowych w Mońkach

DOBRA PRAKTYKA

Współdziałanie młodzieży i seniorów w praktyce.

KRÓTKI OPIS

Autorami projektu są uczniowie klas I Liceum Ogólnokształcącego im. Cypriana Kamila Norwida w Mońkach. Koordynatorką ich pracy była Justyna Anna Skutnik, nauczycielka języka polskiego i wiedzy o kulturze w zespole szkół w Mońkach. W projekcie uczestniczyli też słuchacze Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Mońkach, regionalny zespół muzyczny Pogodna Jesień, mieszkańcy Domu Pomocy Społecznej w Mońkach i emerytowani nauczyciele.

Nasz zespół spotykał się z emerytami zrzeszonymi w klubach, by poznać ich życie, pasje, zainteresowania oraz sposoby odnajdywania się we współczesnej rzeczywistości. Przeprowadziliśmy wywiady i rozmowy, dwukrotnie wystąpiliśmy też z zespołem Pogodna Jesień na scenie ośrodka kultury (w Mońkach i Knyszynie). Wymagało to poznania tradycji ludowych, którymi inspirowała się grupa.

Chcieliśmy poznać świat osób starszych: ich codzienne problemy, ale też pasje i sposoby na podtrzymywanie życiowej aktywności. Naszym celem była zmiana stereotypowego postrzegania tego etapu życia i uzmysłowienie młodzieży, jak ważne jest przeciwdziałanie ageizmowi.

CZEGO UCZNIOWIE I UCZENNICE NAUCZYLI SIĘ PODCZAS TEGO PROJEKTU? CO BYŁO DLA NICH NAJWAŻNIEJSZE?

Uczniowie sami organizowali wizyty studyjne w instytucjach partnerskich, dzięki czemu nauczyli się wyszukiwać informacje i nawiązywać kontakty. Poprzez przeprowadzanie wywiadów z seniorami i twórcze spędzanie z nimi czasu powoli przełamywali bariery i pracowali nad swoimi stereotypami. Poznali pasje ludzi starszych i codzienność, w której żyją emeryci. Najważniejszym odkryciem dla młodzieży okazało się to, że ludzie uczą się przez całe życie, a w podeszłym wieku mają często dużo energii na twórcze pasje.

OPIS DZIAŁAŃ KROK PO KROKU

Krok 1. Planowanie działań

Na pierwszych spotkaniach określiliśmy cele projektu, wyjaśniliśmy też, czym jest i jak objawia się ageizm oraz ustaliliśmy główny cel: poznanie stylu życia ludzi w podeszłym wieku w naszym mieście. Podzieliliśmy się na grupy zadaniowe, które zajmowały się kontaktem z różnymi instytucjami: Domem Pomocy Społecznej w Mońkach, Uniwersytetem Trzeciego Wieku, zespołem Pogodna Jesień oraz osobami indywidualnymi. Ustaliliśmy, co chcemy zrobić i kiedy będziemy się spotykać.

Krok 2. Warsztaty z liderką CEO

Odbyliśmy warsztaty z liderką Szkoły Tolerancji Anną Kłozą *Jak pięknie się różnić?* Uściśliliśmy wówczas cele i zakres działań, a przede wszystkim postanowiliśmy podchodzić ze zrozumieniem do różnic międzyludzkich. Warsztaty rozbudziły w nas cie-

kawość – chcieliśmy dowiedzieć się, jak inni od nas są ludzie starsi, co myślą i jakimi wartościami kierują się w życiu, a także jak wygląda ich codzienność. Na te pytania poszukiwaliśmy odpowiedzi podczas realizacji projektu.

Krok 3. Zajęcia z seniorami

Odbyliśmy wiele spotkań i wizyt: nagrywaliśmy wywiady, które opublikowaliśmy na YouTube, spotykaliśmy się na próbach w Młodzieżowym Ośrodku Kultury, przygotowując się do występów z zespołem Pogodna Jesień. Odwiedzaliśmy też mieszkańców Domu Pomocy Społecznej i uczestniczyliśmy też w spotkaniach członków Uniwersytetu Trzeciego Wieku.

Krok 4. Finał

Finałem naszych działań były występy z zespołem Pogodna Jesień oraz prezentacja dokumentująca zaprezentowana podczas finału w Centrum Edukacji Obywatelskiej.

PARTNERZY

Moniecki Ośrodek Kultury
Dom Pomocy Społecznej w Mońkach
Uniwersytet Trzeciego Wieku
osoby prywatne

LINKI DO MULTIMEDIÓW

<https://www.youtube.com/watch?v=Vf8ZhuK44bM>

Różnorodność jest ciekawa

ORGANIZATORZY

Uczniowie Publicznego Gimnazjum nr 7 im. ks. Stanisława Konarskiego i koordynatorka działań Małgorzata Sokół – nauczycielka historii i wiedzy o społeczeństwie

DOBRA PRAKTYKA

Starsi uczniowie uczą młodszych, organizując dla nich grę edukacyjną o różnorodności kulturowej.

KRÓTKI OPIS

Projekt *Różnorodność jest ciekawa* zrealizowaliśmy w trzeciej klasie gimnazjum, aby bliżej poznać historię, geografię i kulturę państw sąsiadujących z Polską (Białoruś, Czechy, Litwa, Niemcy, Rosja, Słowacja, Ukraina) i w ten sposób zwalczać stereotypy dotyczące mniejszości mieszkających w Polsce.

Uczennice i uczniowie pracowali samodzielnie, przygotowując prezentacje na temat poszczególnych państw, a następnie umieszczali je na stronie internetowej. Dzięki temu z materiałem mogli zapoznać się uczniowie klas pierwszych, dla których starsi koledzy i starsze koleżanki przygotowywali gry edukacyjne.

CZEGO UCZNIOWIE I UCZENNICE NAUCZYLI SIĘ PODCZAS TEGO PROJEKTU? CO BYŁO DLA NICH NAJWAŻNIEJSZE?

Najważniejszym rezultatem projektu było to, że uczniowie wzbogacili swoją wiedzę o kulturze krajów Europy Środkowo-Wschodniej, a także przełamali stereotypy związane z sąsiadami Polski. Bardzo sprawdziła się formuła nauki przez grę edukacyjną przygotowaną dla młodszych kolegów i koleżanek.

OPIS DZIAŁAŃ KROK PO KROKU

Krok 1. Szukanie informacji

Uczniowie podzielili się na grupy. Każda z nich miała za zadanie poszukać informacji dotyczących jednego państwa sąsiadującego z Polską. Młodzież szukała informacji o najważniejszych wydarzeniach z historii danego państwa, a także o świętach, tradycjach, znanych twórcach, nagrań najbardziej znanych utworów lub hymnu narodowego.

Krok 2. Prezentacja

Uczniowie przygotowali prezentacje multimedialne, zbierające najważniejsze wiadomości. Opublikowaliśmy je na stronie internetowej, a niektóre przybierały też formę analogową, np. plakatów powieszonych w korytarzu szkolnym.

Krok 3. Przygotowania do gry

W czasie, gdy młodzież z klas pierwszych zapoznawała się z prezentacjami i innymi materiałami, grupa projektowa przygotowywała gry edukacyjne dla młodszych klas: karty z informacjami do gry memory, krzyżówki, kalambury, ćwiczeń na łączenie w pary itp.

Krok 4. Gry

Trzyosobowe drużyny z klas pierwszych pod opieką nauczyciela wzięły udział w grze, konkurując o pierwsze miejsce. Jury projektu stanowili uczniowie klas trzecich. Wszyscy członkowie i członkinie zwycięskiej drużyny otrzymali plus do końcowej oceny z historii.

Uczniowie wzięli też udział w warsztatach *My i... reszta Europy* prowadzonych przez Małgorzatę Rusiłowicz – liderkę i trenerkę CEO. W czasie zajęć uczniowie poznali opinie obcokrajowców na temat Polski i Polaków. Poznaliśmy mapę Świata według Polaków autorstwa polskiego wykładowcy ze Słowackiej

Akademii Nauk, przedstawiającą nasze stereotypy na temat innych narodów, i rozmawialiśmy na ich temat. Obejrzelśmy też dwa filmy: *Co naprawdę myślą o nas obcokrajowcy* i *Co o Polakach tak naprawdę myślą młodzi ludzie z Europy?*

Z warsztatów wynieśliśmy przede wszystkim przekonanie, że choć różnimy wyglądem, poglądami oraz inaczej spędzamy czas wolny, to wiele nas także łączy. Dopiero kiedy dostrzeżemy inność w nas samych, zrozumiemy i będziemy szanować innych ludzi.

PARTNERZY

Centrum Edukacji Obywatelskiej

LINKI DO MULTIMEDIÓW

Opis projektu, zasady turnieju, opis turnieju i prezentacje uczniów: www.pg7.bialystok.pl

Blog programu Liderzy i Liderki Tolerancji:

<http://leadersoftolerance.blox.pl/html>

Tolerancja nie liczy lat

ORGANIZATORZY

Uczniowie klas VI b i VI c oraz Sandra Walecka (opiekunka projektu, nauczycielka języka polskiego)

DOBRA PRAKTYKA

Otwartość na organizację wielu różnych wydarzeń wokół szkolnego tematu – otwartości.

KRÓTKI OPIS

Uczniowie klas szóstej Szkoły Podstawowej nr 62 w Bydgoszczy wraz całą społecznością szkolną i środowiskiem lokalnym zorganizowali osiedlowy Dzień Otwartości, spotkanie w Domu Dziennego Pobytu „Senior” i debatę międzypokoleniową. Celem naszego działania było pogłębienie więzi międzypokoleniowych oraz zbudowanie wspólnoty opartej na tolerancji.

CZEGO UCZNIOWIE I UCZENNICE

NAUCZYLI SIĘ PODCZAS TEGO PROJEKTU?

CO BYŁO DLA NICH NAJWAŻNIEJSZE?

Uczniowie są bliżsi zrozumienia, że współpraca w grupie różnorodnej wiekowo może być inspirującym doświadczeniem i okazją do poszerzenia horyzontów. Spotkania międzypokoleniowe wpłynęły na otwartość dzieci, a także zachęciły je do podejmowania nowych inicjatyw.

OPIS DZIAŁAŃ KROK PO KROKU

Krok 1. Diagnoza

Diagnoza, którą przeprowadziliśmy w roku szkolnym 2014/2015 (oparta na wywiadach, ankietach i obserwacjach), pokazała, że wśród uczniów i uczennic naszej szkoły zdarzają się zachowania dyskryminujące, a dużym problemem są uprzedzenia. Szczególnie niepokojące było podejście młodzieży do osób młodszych (relacje uczniów klas IV-VI z uczniami klas I-III) oraz do osób starszych (przykładowe wypowiedzi: „dziadkowie tylko zabierają pieniądze na emeryturę”, „jak ktoś jest stary i chory, powinien umrzeć”, „starsi są niepotrzebni”). Wyniki diagnozy omówiliśmy podczas godzin wychowawczych i spotkań z rodzicami, na których ustaliliśmy, że chcemy podjąć działania, by poprawić relacje międzypokoleniowe.

Krok 2. Burza mózgów

Za radą trenerów antydyskryminacyjnych uczennice i uczniowie, pracując w kilkuosobowych grupach, przygotowali projekty działań, które miały objąć zasięgiem nie tylko teren placówki, lecz także naszych sąsiadów. Młodzież wpadła na pomysł, by zorganizować integracyjne spotkania międzyklasowe, konkursy szkolne (*Misie uczą nas szacunku*, *Most międzypokoleniowy*), Dzień Otwartości przygotowany przez uczniów klas pierwszych i szóstych, wizytę w bydgoskim Domu Dziennego Pobytu „Senior” oraz debatę szkolną *Burzymy mury, budujemy mosty*. Co ciekawe, uczestniczki i uczestnicy widzieli sporą potrzebę włączenia rodziców w swoje działania: mówili, że w ich zachowaniach także zaobserwowali „brak cierpliwości wobec osób starszych i małych dzieci”.

Krok 3. Działania

Uczniowie realizowali swój projekt przez cały rok szkolny. Zadania pochłonięły ich tak bardzo, że chętnie przedłużali spotkania wychowawcze, pracowali nawet podczas przerw i po zajęciach. Kontaktowali się też przez własne grupy w internecie, dzięki czemu byli mogli na bieżąco się porozumiewać i weryfikować pomysły. Ich entuzjazm sprawiał, że pro-

jekt cieszył się coraz większym zainteresowaniem uczniów innych klas (którzy bardzo często pytali, czy mogą włączyć się w działania), grona pedagogicznego oraz środowiska lokalnego (radnych, organizacji pozarządowych). Na korytarzach pojawiały się gazetki ściennie, zaprojektowaliśmy ulotki informacyjne, stworzyliśmy sztukę teatralną związaną z poruszonym tematem. Uczniowie redagowali teksty dziennikarskie, inicjowali spędzanie przerw z uczniami klas młodszych w twórczy i włączający sposób (gry w piłkę, zajęcia taneczne), przygotowali też lekcje tematyczne związane z projektem (integracyjne zajęcia sportowe, czytanie ze zrozumieniem, tworzenie zadań matematycznych opartych na tekstach antydyskryminacyjnych, lekcje angielskiego poruszające problem równego traktowania i tolerancji). Opisanie wszystkich działań jest niemożliwe, gdyż co chwilę pojawiał się nowy pomysł: „zrobmy gazetkę!”, „założę stronę!”, „wydrukowałam opaski!”, „może pójdziemy do zerówki na zajęcia?”, „rozdajmy ulotki na osiedlu!”, „napiszmy list do radnych!”. Wyłonili się jednak liderzy i liderki, którzy pomagali nauczycielom koordynować poszczególne działania oraz informacji o tym, co dzieje się z kolejnymi zadaniami i planami.

Krok 4. Dalsza współpraca

Prawdziwe efekty pracy obserwujemy jednak dopiero teraz, po roku od zakończenia projektu: gdy byli już uczniowie pytają o przeniesienie pomysłów do swoich nowych szkół, gdy reagują na dyskryminujące komentarze umieszczane przez ich rówieśników na portalach społecznościowych, gdy nawiązują i podtrzymują relacje z osobami starszymi... To, jak zmieniła się postawa młodzieży, jest miarą ogromnego sukcesu nas wszystkich. Życzę każdemu, by mógł uczestniczyć w takim działaniu.

PARTNERZY

Młodzieżowy Dom Kultury nr 3 w Bydgoszczy
Dom Dziennego Pobytu „Senior” w Bydgoszczy
Radni osiedla „Błonie” w Bydgoszczy
Straż Ochrony Kolei w Bydgoszczy
Szpital Uniwersytecki nr 1 w Bydgoszczy

Kobiety w mniejszościach narodowych i etnicznych

ORGANIZATORZY

Uczniowie i uczennice II Liceum Ogólnokształcącego w Lesznie w ramach projektu Liderzy i Liderki Tolerancji

DOBRA PRAKTYKA

Różnorodność kulturowa pokazana przez kobiecą historię (herstorię).

KRÓTKI OPIS

Punktem wyjścia i inspiracją w realizacji projektu było zorganizowanie w szkole wystawy *Jestem stąd. Polska wielu narodów* przygotowanej przez Stowarzyszenie Centrum Polsko-Niemieckie w Krakowie oraz Dom Anny Frank w Amsterdamie. W tym czasie grupa projektowa uczennic i uczniów uczestniczyła w warsztacie przygotowującym do oprowadzania rówieśniczego po ekspozycji, dzięki czemu poznała zasady pracy z katalogiem wystawy oraz z poszczególnymi panelami prezentującymi konkretne mniejszości. Wystawa przedstawiała informacje wybranych mniejszościach (ich kulturze, języku, historii) przez pryzmat losów jednostek. Szczególnie ważne było dla nas uwzględnienie perspektywy kobiet, które są bohaterkami wystawy, dlatego poza informacjami zawartymi w katalogu młodzież poszukiwała również wiadomości w innych dostępnych i sprawdzonych źródłach.

Współpracowaliśmy z grupą zaangażowaną w naszej szkole w projekt Bramy Poznania *Wiele kultur – jeden człowiek*, dotyczący wielokulturowości. Jej działania polegały przede wszystkim na odnajdywaniu śladów mniejszości narodowych i etnicznych w środowisku lokalnym, docieraniu do przedstawicieli i przedstawicieli tych grup oraz rejestrowaniu rozmów i wywiadów przeprowadzanych z wybranymi osobami.

Wspólnie poszukiwaliśmy najlepszej metody, ułatwiającej rozmowę o wielokulturowym dziedzictwie Indywidualna perspektywa osoby mówiącej, wykorzystana w wystawie *Jestem stąd*, wydała nam się najciekawsza. Dodatkową inspiracją był wykład *Perspektywa herstoryczna w kulturze żydowskiej*, wygłoszony przez Lenę Bielską – założycielkę i prezeskę Fundacji HerStory – w czasie Dni Kultury Żydowskiej (zorganizowanych w szkole przez grupę Liderów i Liderki Tolerancji). W ramach tego wydarzenia nawiązaliśmy również współpracę z Muzeum Okręgowym w Lesznie, mieszczącym się w budynku dawnej synagogi. Jakub Piwoński, pracownik muzeum, opowiedział nam o świętach i obrzędach w kulturze żydowskiej. Wspólnie wybraliśmy się też na spacer po dawnej dzielnicy żydowskiej w Lesznie, a uczennice i uczniowie nagrali krótki film o synagodze i społeczności żydowskiej w przedwojennym Lesznie.

Celem działań było przede wszystkim przedstawienie rzetelnej wiedzy na temat wielokulturowości, mniejszości narodowych i etnicznych oraz ich przedstawicieli i przedstawicieli żyjących w Polsce. Chcieliśmy pokazać, że żyjemy w świecie różnych narracji i pamięci, a ich ujednolicanie utrwała stereotypy i uprzedzenia. Ważne było również skłonienie młodzieży do refleksji na temat miejsca, w którym mieszkają, codziennie mijanych ludzi i budynków, a także umiejętności nazywania emocji związanych z różnorodnością.

CZEGO UCZNIOWIE I UCZENNICE NAUCZYLI SIĘ PODCZAS TEGO PROJEKTU? CO BYŁO DLA NICH NAJWAŻNIEJSZE?

Uczennice i uczniowie dowiedzieli się, w jaki sposób opowiadać o życiu kobiet w mniejszościach bez utrwalania stereotypów. Młodzież nauczyła się formułować pytania skłaniające do refleksji (np. „W jakim stopniu kultura, w której żyjemy, wpływa na nasze postrzeganie świata?”, „W jaki sposób wyobrażenia o innych kulturach kształtują naszą (nie)wiedzę?”, „W jaki sposób mówić o innych kulturach, aby wzbudzić ciekawość, a nie wzmocnić uprzedzenia?”, „Jak emocje kształtują język, którego używamy, by wyrazić opinię o innych?”). Ważną umiejętnością, którą rozwijaliśmy w czasie trwania projektu, była praca w grupie; działania kształtowały poczucie odpowiedzialności za wyznaczone zadania. Młodzież często ze zdziwieniem zauważała, że może uczyć się od siebie nawzajem w czasie dyskusji czy selektywnego poszukiwania informacji. Podjęliśmy też refleksję na temat źródeł wiedzy: pytanie o wiarygodność i sprawdzalność informacji pojawiało się w trakcie przygotowań do oprowadzania rówieśniczego oraz w pozostałych działaniach. Ważnym elementem projektu była wiedza związana z rozpoznawaniem różnorodności narracyjnej. Wcześniej młodzież często nie zwracała uwagi na to, kto mówi, w jakich okolicznościach, z jakiej perspektywy i do kogo kierowane są te słowa. Świadomość tej różnorodności pomogła grupie zaangażowanej w oprowadzanie rówieśnicze zbudować własną opowieść na temat życia przedstawicieli i przedstawicieli mniejszości narodowych i etnicznych. Najważniejsze w projekcie było jednak dostrzeżenie osób związanych z mniejszościami w środowisku lokalnym oraz odnalezienie śladów historycznych świadczących o dawnej wielokulturowości Leszna w przestrzeni, która wcześniej pozostawała kulturowo przezroczysta.

OPIS DZIAŁAŃ KROK PO KROKU

Krok 1. Przygotowania do wystawy

Od początku pracowaliśmy w dwóch grupach. Jedna skupiona była na aranżacji wystawy, przygotowaniu plakatów reklamujących wydarzenie, zbieraniu i selekcjonowaniu informacji pomagających w przygotowaniach do oprowadzania rówieśniczego. Druga grupa, która również uczestniczyła w warsztacie zorganizowanym przez Stowarzyszenie Centrum Polsko-Niemieckie w Krakowie, uczyniła wystawę punktem wyjścia do działań związanych z przygotowaniem Dni Kultury Żydowskiej. W czasie przygotowań młodzież współpracowała również z grupą projektową *Wiele kultur – jeden człowiek*.

Krok 2. Wykład

Wykład Leny Bielskiej *Perspektywa herstoryczna w kulturze żydowskiej* został wygłoszony w ramach Dni Kultury Żydowskiej. Część grupy, zainspirowana wątkiem fundatorki leszczyńskiej synagogi, który pojawił się w trakcie wykładu, zrealizowała krótki film na temat przedwojennej społeczności żydowskiej w Lesznie. Temat herstoryczności, któremu poświęcony był wykład, zainspirował uczniów i naprowadził na pomysł zrealizowania ścieżki dotyczącej kobiet w Lesznie. Jak na razie czeka on jednak na realizację.

Krok 3. Wizyty studyjne

Wizyty studyjne, w których wzięli udział uczniowie, dotyczyły wielokulturowego Leszna oraz leszczyńskiej synagogi i dzielnicy żydowskiej. Prowadzili pracownicy i pracownice Muzeum Okręgowego w Lesznie. Informacje na temat realizowanych działań zamieszczane były na blogu programu Liderzy i Liderki Tolerancji. Swoją stronę stworzyła również grupa projektowa *Wiele kultur – jeden człowiek*.

Krok 4. Finał

Finał i podsumowanie projektu odbyły się w czasie zorganizowanych przez grupę projektową Dni Kultury Żydowskiej.

PARTNERZY

Muzeum Okręgowe w Lesznie
Biuro Edukacji Bramy Poznania

LINKI DO MULTIMEDIÓW

https://www.dropbox.com/sh/arf7z9cx55oezwp/AABJK97TGDRJCI_vfPQxwAfha?dl=0

#dodaj1, czyli dodaj dziecko do swojej rodziny

ORGANIZATORZY

Uczniowie i uczennice edukacji domowej z Dywit, koordynatorka działań Karolina Żelazowska oraz Grupa Edukacyjna Nomada

DOBRA PRAKTYKA

Dobłą praktyką w tym projekcie jest podjęcie tematu, który jest bliski uczniom i uczennicom: młodzież zaangażowała się w działanie związane z sytuacją swojego kolegi. Dzięki temu rozumiała cel działania oraz czuła jego sensowność. Skutek projektu był widoczny dla uczniów.

KRÓTKI OPIS

Akcję zorganizowali najmłodsi członkowie grupy edukacyjnej Nomada, czyli czworo dzieci w wieku 10-13 lat: Kacper, Maciej, Nina oraz Michał. Działanie polegało na przygotowaniu, a następnie przeprowadzeniu warsztatów dla mieszkańców i mieszkanki Olsztyna. Podczas akcji przekazywaliśmy podstawowe informacje na temat możliwości wspierania dzieci z domów dziecka, między innymi poprzez formę rodziny zaprzyjaźnionej. Wybór Dnia Dziecka jako terminu akcji miał podkreślić, że najcenniejszy prezent, jaki możemy dać dzieciom, to poświęcony im czas, uważność na ich potrzeby oraz bliska relacja.

CZEGO UCZNIOWIE I UCZENNICE NAUCZYLI SIĘ PODCZAS TEGO PROJEKTU? CO BYŁO DLA NICH NAJWAŻNIEJSZE?

Uczestnicy i uczestniczki projektu mówili, że najistotniejsze było dla nich to, że lepiej zrozumieli złożoność relacji międzyludzkich. Za ważne uznali także rozwinięcie kompetencji komunikacyjnych, w tym umiejętności prowadzenia rozmów z przedstawicielami urzędów i organizacji. Uczniowie poznali niektóre procedury i przepisy regulujące życie społeczne.

OPIS DZIAŁAŃ KROK PO KROKU

Krok 1. Poszukiwanie tematu

Na początku grupa zadaniowa była liczniejsza i obejmowała dzieci skupione w grupie Nomada wraz z gronem ich znajomych. Pierwsze spotkania dotyczyły uczestnictwa w programie *Trudny temat – weź to na warsztat*. Wymienialiśmy się pomysłami, a nasze rozmowy toczyły głównie wokół tematyki szeroko rozumianej inności. Kto jest inny i dlaczego? W jakich sytuacjach czujemy się inni? Z jakiego powodu zbiorowość wyklucza jakąś osobę lub grupę? Zainteresowanie wywołały osobiste doświadczenia dzieci, jak również obecne w mediach informacje na temat rosnących napięć na tle rasowym i narodowościowym. Okazało się, że inność może oznaczać nietypową formę edukacji (edukacja pozaszkolna, domowa), zainteresowania (np. uprawiana dziedzina sportu) albo inne kwestie niezależne od naszej decyzji (np. wygląd, kolor skóry, pochodzenie).

Krok 2. Warsztaty

Wzięliśmy udział w warsztatach programu *Trudny temat – weź to na warsztat*. Zajęcia metodą Stołu Powszechnego przeprowadziła Alicja Borkowska ze Strefy WolnoSłowej. Rozmawialiśmy o tym, kim jesteśmy, dokąd zmierzamy, o czym i w jaki sposób ze sobą rozmawiamy. Zastanawialiśmy się też, jak ze sobą pracować, by współpracować. Warsztaty wzmocniły kompeten-

cje komunikacyjne dzieci i umiejętność pracy w zespole. Były również okazją, by poruszyć zagadnienia związane z innością z nowej perspektywy. Przybliżyły nas do wyboru konkretnych działań, które chcieliśmy przeprowadzić w projekcie.

Krok 3. Działania grupy

Zaangażowanie dzieci przypominało sinusoidę: każde spotkanie było impulsem, by dalej konstruować treść programu, jednocześnie jednak pojawiały się momenty stagnacji, a w niektórych momentach praca projektowa schodziła na dalszy plan. Dorośli opiekunowie, wspierający dzieci w procesie edukacji, uważnie śledzili zmienne zaangażowanie zespołu oraz przekształcający się skład grupy. Mimo gotowości do pomocy tutorzy zachowywali dystans, który umożliwiał dzieciom podejmowanie własnych decyzji dotyczących kształtu i tempa realizacji projektu. Postawa dorosłych oznaczała również zgodę na zmianę kierunku projektu, a nawet całkowite wycofanie się członków i członkiń zespołu z realizacji programu. Za najistotniejsze elementy pracy projektowej uznaliśmy bowiem inicjatywę dzieci, ich autentyczne zaangażowanie i autonomię, które były źródłem realnej współpracy.

Krok 4. Punkt zwrotny

Podczas jednego w takich momentów wyciszenia pracy projektowej doszło do wydarzenia, które diametralnie zmieniło nie tylko strukturę grupy, ale też temat i zakres działań. Jeden z kolegów dzieci trafił do domu dziecka. To trudne doświadczenie nadało nowy sens wspólnej pracy. Dotychczas w otoczeniu i świadomości uczniów dom dziecka funkcjonował jako miejsce przeznaczone dla dzieci czekających na adopcję lub jako motyw obecny w literaturze. Tymczasem dwóm osobom z zespołu przyszło zmierzyć się z sytuacją nietypową, ponieważ na prośbę swojego rówieśnika dzieci towarzyszyły mu w drodze do nowego domu. Rodzeństwo, o którym mowa, po powrocie do własnego domu rozpoczęło poszukiwanie informacji na temat form i możliwości wspierania dzieci z domów dziecka. Młodzież dowiedziała się, że poza adopcją i rodziną zastępczą (które były uczniom znane już wcześniej) istnieje również instytucja rodziny zaprzyjaźnionej. Tak narodziła się oddolna inicjatywa dzieci. Podczas pilnie zorganizowanego spotkania młodzi ludzie próbowali poradzić sobie z emocjami, które wywołała w nich ta sytuacja, a jednocześnie poszukiwali pomysłów na działania mogące realnie poprawić sytuację rówieśników w domach dziecka. Przekazując swoje wstępne propozycje dorosłym, dzieci podkreśliły, że ich akcja łączy rozmowę na trudny temat z poszukiwaniem konkretnych rozwiązań, do czego niezbędna jest postawa młodego obywatela, który zna urząd i jego sposób działania od podszewki.

Kolejne dni okazały się niezwykle intensywne. Dzieci same podzieliły się obowiązkami. Chciały przeprowadzić happening połączony z warsztatami w przestrzeni publicznej miasta. Wybrały datę 1 czerwca, czyli Dzień Dziecka, ponieważ uznały, że to dobry moment, by mówić o rzeczach naprawdę istotnych dla dzieci. Ważniejszych niż materialne prezenty. Intensywność pracy wynikała nie tylko z realnego zaangażowania, ale również z niewielkiej ilości czasu na przygotowanie akcji. Najmłodszy, dziesięcioletni uczestnik projektu zadzwonił do domu dziecka, by poznać procedury dotyczące rodzin zaprzyjaźnionych. Jedenastolatek szukał informacji na ten te-

mat w innych źródłach (w artykułach, w prasie, w internecie). Najstarsze dzieci nawiązały kontakty z mediami i urzędnikami: dwunastolatka zadzwoniła do lokalnego radia oraz urzędu marszałkowskiego, a trzynastolatek podjął się kontaktu z Rzecznikiem Praw Dziecka oraz prezydentem miasta. Równolegle usiłowali dotrzeć do prasy oraz poszukiwali firm, które mogłyby wyprodukować drobne upominki dla uczestników warsztatów w korzystnych cenach. Dodatkowo dzieci postanowiły stworzyć własne opowiadania, które pomogłyby dotrzeć z ideą projektu do szerokiego grona osób.

Krok 5. Promocja

Ważnym elementem projektu był wybór hasła kampanii. Dzieciom zależało, by było ono chwytliwe i pomogło rozprowadzić akcję w internecie, a także by angażowało osoby dorosłe. Hasło #dodaj1 miało w swojej zwartej formie przekazywać informację o możliwości skorzystania z instytucji rodziny zaprzyjaźnionej: powiększenia rodziny o dziecko bez procedury adopcyjnej.

Zaplanowanie i przeprowadzenie akcji było nie lada wyzwaniem. Pojawiały się trudności oraz momenty zwątpienia: niekiedy brakowało pomysłów lub okazywały się one niemożliwe do zrealizowania. Bariere stanowiły fundusze, które pochodziły głównie z dziecięcych skarbonek. Wymagało to zmiany podejścia, dostosowywania planów do możliwości. Momenty frustracji pojawiały się też, gdy dziecięcy zapał zderzał się z procedurami obowiązującymi w instytucjach i urzędach. Jedną z najczęściej pojawiających się refleksji dotyczyła czasu, tzn. konieczności wydłużenia okresu przygotowań przy kolejnej akcji. Zorganizowanie warsztatów nie byłoby możliwe bez pani Joanny Miller, zajmującej się bezpieczeństwem imprez i zgromadzeń, jak i osób pracujących w Zarządzie Dróg i Terenów Zielonych.

Nie bez znaczenia były również pozytywne reakcje i informacje zwrotne udzielane przez dorosłych zajmujących się tymi zagadnieniami zawodowo, np. pani Elżbiety Skaskiewicz (dyrektor MOPS w Olsztynie) i pani Bożeny Puskiewicz (dyrektor Warmińsko-Mazurskiego Ośrodka Adopcyjnego w Olsztynie). Wzmacniającą była także pozytywna reakcja pani Moniki Marin, autorki książek *Kroniki Saltamontes*. Wsparcia udzielił nam też Mateusz Konieczny, trener prowadzący warsztaty w ramach programu Młody Obywatel, który stworzył uczniom i uczennicom przestrzeń do wymiany doświadczeń i autorefleksji.

Równolegle dzieci – wspomagane przez dorosłych – publikowały krótkie informacje na własnej stronie internetowej oraz na Facebooku. Informacja o wydarzeniu pojawiła się w prasie oraz na lokalnych portalach informacyjnych. Dzieci miały również okazję odwiedzić studio radia UWM FM, gdzie w trakcie audycji opowiadały o idei rodzin zaprzyjaźnionych oraz zapraszały do uczestnictwa w warsztatach.

Krok 6. Finał

Finałem projektu były warsztaty zorganizowane w centrum miasta. Tego dnia problemów przysporzyła nam pogoda: było pochmurno, pojawił się przelotny deszcz, wiał silny wiatr. Na szczęście przed warsztatami przestało padać, choć dzieci poszukiwały już alternatywnych rozwiązań (np. przeniesienia spotkania do pobliskiej biblioteki lub urzędu).

W trakcie warsztatów odbyły się m.in. zajęcia literackie i plastyczne. Uczestnicy spotkania otrzymywali ulotki zawierające

podstawowe informacje o rodzinach zaprzyjaźnionych oraz czytali opowiadania napisane przez dzieci. Za każdą aktywność otrzymywali pieczętkę, a za zebranie kompletu odznak dostawali drobne upominki. Młodzież przygotowała cztery stanowiska, które pokazywały problem dzieci z rodzin zaprzyjaźnionych z różnych perspektyw. Jedną z propozycji była zabawa literacko-plastyczna, która opierała się na cytatach – wspomnieniach adoptowanych dzieci oraz opisach emocji, które towarzyszą młodym ludziom w domach dziecka. Druga aktywność polegała na wymyśleniu pozytywnego zakończenia krótkich historii. Przy trzeciej stacji każdy miał okazję zastanowić się nad swoimi mocnymi stronami oraz zainteresowaniami, które mógłby wykorzystać, by wesprzeć dzieci z domów dziecka. Ostatni punkt był nawiązaniem do internetowej akcji Kciuk w górę, czyli wyrażenia swojego poparcia dla akcji przez zrobienie sobie zdjęcia na tle plakatu akcji #dodaj1 z kciukiem uniesionym w górę („lubię to”).

Warsztaty nie były jednak ostatnim działaniem członków i członkiń zespołu – czekały ich jeszcze prace nad sprawozdaniem, spotkanie z Rzecznikiem Praw Dziecka oraz udział w Ogólnopolskim Przeglądzie Projektów Młodzieżowych. Dzieci odwiedziły również bibliotekę, której przekazały część książek otrzymanych od pani Moniki Marin. Grupa udała się też z wizytą do instytucji i organizacji partnerskich, by przekazać dorosłym pamiątkowe dyplomy z podziękowaniem za udzielone wsparcie.

PARTNERZY

Centrum Edukacji Obywatelskiej
Honorowy Patronat: Rzecznik Praw Dziecka Marek Michalak, Marszałek Województwa Warmińsko-Mazurskiego Gustaw Marek Brzezina, Prezydent Olsztyna Piotr Grzymowicz
Patronat medialny: Gazeta Wyborcza Olsztyn, Gazeta Olsztyńska, Radio UWM FM.

Akcję wsparli: BHZ Reklama, przekazując pakiet ołówków z logo akcji #dodaj1, Maspex, przekazując pakiet soków dla uczestników warsztatów, Instytut Rozrodu Zwierząt i Badań Żywności Polskiej Akademii Nauk w Olsztynie, używając namiotu oraz przestrzeni na warsztaty, Monika Marin, autorka książek *Kroniki Saltamontes*, przekazując zestaw książek dla uczestników warsztatów.

LINKI DO MULTIMEDIÓW

Notatki na blogu: <http://www.nomada.edu.pl/search/label/%23dodaj1>

Fanpage na Facebooku: <https://www.facebook.com/DodajJeden/>

Zdjęcia: <https://drive.google.com/open?id=0ByhdABaZA1AVY19QNlpDM0o1dVE>

Materiały: <https://drive.google.com/open?id=0ByhdABaZA1AVQU4yYm9lM0NlVnc>

Notatki zewnętrzne: https://brpd.gov.pl/aktualnosci/z-dzieci-mi-o-idei-rodzicielstwa-zastepczego#slide-9-field_podstro-na_zdjecia-42320

